

Karnaukh A., Ruxliuk A. Essential Characteristics of the Political Nihilism of the Youth Subculture of Modern Ukraine

The article is devoted to the comprehension of the essence of the concept of political nihilism in the context of the contemporary development of the political system in Ukraine. The main theoretical concepts of the origin and historical development of nihilism are analyzed. The state and features of political nihilism in the youth political subculture of Ukraine as a special age group are determined. The features characterizing the youth political subculture are outlined, and sociological data illustrating the manifestations of nihilistic sentiment are outlined. The place of the youth subculture and youth movements in the development of the political system is characterized, in connection with which the understanding of the concept of the pluses of nihilistic political thought is highlighted. The necessity of new approaches to the formation of youth policy and strengthening of political participation is characterized.

Keywords: the phenomenon of nihilism, political nihilism, youth political subculture, political nihilism of youth in Ukraine.

УДК 323.21

Воляннюк О. Я.

АНАЛІЗ ПОЛІТИКИ У РЕТРОСПЕКТИВІ ТА ПЕРСПЕКТИВІ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЯКОСТЕЙ

У статті описуються окремі особливості політичної освіти, що має підґрунтя у минулому, затребувана сучасністю та закладає перспективи майбутнього демократичного розвитку України, зокрема запропоновано розвивати сучасні навички аналізу політики серед здобувачів освіти різних рівнів та спеціальностей. Емпіричною основою дослідження послуговували норми українського законодавства, які актуалізують необхідність формування аналітичних здібностей, громадянських якостей, поширення науково обґрунтованих політичних знань. З'ясовано, що фахівці з якісною політологічною освітою користуються попитом на ринку праці України. Політика концептуалізується як сфера вирішення проблем, її головним орієнтиром є ефективність, при цьому практика аналізу політики теоретично і методологічно спрямована на виявлення оптимального рішення. Аналіз політики - це широка і міждисциплінарна сфера вивчення. Для тих, хто навчається і навчає, політика може видаватися складною та багатоаспектною, але одночасно й такою, що розвиває творчість, критичне мислення, орієнтацію на конструктив та ефективність.

Ключові слова: політичні науки, аналіз політики, політична освіта, громадянські якості, громадянська освіта, ринок праці.

У сучасному світі знання основних закономірностей і правил політичного життя суспільства є частиною життя кожного свідомого громадянина. Політологія, основи аналізу політики, загальна теорія політики, політична історія – усе це важливий орієнтир та інструментарій для тих, кому належить виборче право та інші політичні й громадянські права і обов'язки. Йдеться про здатність розрізняти причини та наслідки політичних рішень, пріоритетні та другорядні проблеми політичного порядку денного, загрози і перспективи суспільно-політичного розвитку тощо. Це такі, передусім, аналітичні здібності, що дають можливість кожному розуміти плинність та суперечливість політики, брати активнішу й ефективнішу участь у житті суспільства, відчувати приналежність до громади, держави, глобальної спільноти. Ці знання та вміння змістовно наповнюють політичний вибір громадян та сприяють стабільному і якісному зростанню суспільства.

Для українського суспільства проблема політичної освіти та політичної соціалізації громадян особливо актуальна. Її умовно можна конкретизувати у таких напрямках: зацікавлені та відповідальні за якість і поширення громадянської та політичної освіти інститути; змістовне наповнення навчальних програм з політології, а також близьких до неї

дисциплін; методи і засоби донесення політичних знань. Цей перелік не можна вважати вичерпним, до того ж і кожен зі згаданих напрямів заслуговує окремого дослідження. Цікавим у цьому зв'язку видається аналіз політики як у вузькому його розумінні (як практика з абстрагування окремих аспектів політики, передусім ідентифікації найактуальніших політичних проблем; як метод вивчення структурних елементів політичного життя суспільства), так і у широких трактуваннях (як формальна логіка політики та/або наукове її дослідження).

Проблематика та різні її аспекти вже відображені у численних працях О. Бабкіної, К. Ващенко, В. Горбатенка, Б. Дем'яненка, О. Дем'янчука, А. Колодій, В. Рубнова, С. Телешуна, В. Тертички та ін. дослідників. Їх напрацювання склали вагоме підґрунтя для розвитку політичної науки, зокрема й аналізу політики в Україні, але не завжди враховуються в освітньому процесі. Нашу увагу привертає реформа освіти, що запроваджується з 2014 р., відповідні нормативні документи та ініційовані зміни, що стосуються сучасності й перспектив поширення суспільно важливих знань про політику.

Метою статті є розкрити значимість аналізу політики як важливої частини політичної та громадянської освіти, що має своє підґрунтя у минулому, затребувана сучасністю та закладає перспективи майбутнього демократичного розвитку України. Для вирішення цієї мети сформулюємо такі завдання: *проаналізувати*, як змінювалися норми українського законодавства, які конкретизують зміст сучасної політичної та громадянської освіти, в т.ч. актуалізують необхідність формування аналітичних здібностей та громадянських якостей у здобувачів освіти; *з'ясувати* окремі особливості поширення політичних знань в сучасній Україні; *окреслити* тенденції та перспективи аналізу політики як необхідної у майбутньому компетентності фахівців, наукових, педагогічних та інших кадрів.

Передусім зауважимо, що певною мірою аналіз політики як навчальна дисципліна недооцінений в сучасній Україні. Західні вчені у якості аналізу політики пропонують досить систематизований комплекс концепцій, теоретичних положень, первинних методологічних підходів та сучасних дискусій щодо політичного процесу, оцінювання політичних програм та впровадження ефективної політики. Наприклад, американські автори Кевін Б. Сміт і Крістофер В. Лаример у вже третьому виданні популярної книги «Основи теорії публічної політики» доводять, що аналіз політики суттєво змінився у наш час. Курс не лише традиційно включений до нормативних програм для студентів, що вивчають політологію, державне управління чи економіку, він також викликає помітний інтерес у широких колах з ряду причин. Зокрема на противагу суто науковим дослідженням, аналіз політики характеризується значною творчістю, майстерністю, адже майже завжди йдеться про досить конкретні та реальні наслідки політичних рішень. До того ж увагу практично кожного привертає мультидисциплінарність політичної аналітики, її зв'язок з іншими галузями. Вчені наводять приклади альтернативних підходів до вивчення політики, які все частіше розробляються у таких галузях, як експериментальна та поведінкова економіка, еволюційна психологія, антропологія, неврологія та інші науки [17]. Відтак оволодіння навиками аналізу політики може відкривати нову перспективу перед фахівцями інших предметних галузей, відіграти важливу роль у процесі політичної соціалізації особистості, застерегти від упереджених оцінок суспільно-політичної дійсності та радикальних реакцій на неї. Зрештою як і загалом у розвинутих західних суспільствах, в Україні досить гостро постало питання про те, як найкраще пояснити зміни політичних відносин і процесів, розвивати критичне мислення, креативність, когнітивну гнучкість, конструктивність, а також максимально залучати ці якості громадян до процесу вироблення дієвих політичних рішень тощо.

Після Революції Гідності подібні питання отримали часткове відображення у низці нормативних документів. Їх короткий огляд дозволить відстежити ретроспективу проблеми. Наприклад, окреслені завдання формує перед нами відносно новий Закон України «Про вищу освіту», прийнятий ВРУ 01.07.2014 р. [3]. У ньому не знаходимо прямих вказівок про необхідність формувати у вищій школі аналітичні здібності чи розвивати серед студентства навички аналізу суспільно-політичних процесів. Водночас вже з перших рядків,

законотворець серед сукупності систематизованих знань, умінь, навичок, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти, окремо вказує на *громадянські та світоглядні якості*, що разом з іншими складають сутність поняття вищої освіти (ст. 1). Серед ключових завдань закладу вищої освіти чільне місце відводиться формуванню особистості шляхом патріотичного, правового виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, *громадянської позиції та відповідальності, вміння вільно мислити* та самоорганізовуватися в сучасних умовах (ст. 26). Загалом Закон не вказує на змістовне наповнення, конкретні механізми чи методи, за допомогою яких можливо розвивати згадані громадянські якості та позиції серед студентства.

Разом з проголошенням автономії та самоврядування базовими принципами діяльності закладів вищої освіти (ст. 32 згаданого Закону), визнано й таким, що втратив чинність, наказ № 642 Міністерства освіти і науки України від 09.07.2009. У цьому наказі йшлося зокрема про «Політологію» у вищих навчальних закладах спершу як вибіркочу навчальну дисципліну, а вже з внесеними 05.08.2011 р. змінами і як про нормативну дисципліну гуманітарної та соціально-економічної підготовки для бакалаврів (спеціалістів медичного та ветеринарно-медичного спрямувань) усіх напрямів (спеціальностей) в обсязі – 2-х кредитів ECTS. Поряд з тим вибіркочими були визначені ще й такі важливі для розвитку аналітичних здібностей та громадянських якостей дисципліни, як соціологія, психологія, логіка, етика і естетика, релігієзнавство, основи конституційного права, економіка, історія науки і техніки [10]. Норма втратила чинність 25.11.2014 р., а питання формування відповідного комплексу знань, умінь, навиків і компетентностей відтоді набуває все більше фрагментарного і стихійного характеру.

Деякі розмиті положення частково конкретизовані пізніше – вже у Законі України «Про освіту», прийнятому 05.09.2017 р. Згідно з ним держава зобов'язується створити необхідні умови для здобуття *громадянської освіти*, «спрямованої на формування компетентностей, пов'язаних з реалізацією особою своїх прав і обов'язків як члена суспільства, усвідомленням цінностей громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина» (ст. 5). Серед засад державної політики у сфері освіти такі, важливі з позицій політичної аналітики, як верховенство права і *демократизм*; а серед принципів освітньої діяльності – виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання, традицій; формування *усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України*, нетерпимості до їх порушення; формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, а також до дискримінації за будь-якими ознаками (в т.ч. й недопущення привілеїв чи обмежень за *політичні* переконання); формування *громадянської культури та культури демократії; різнобічність та збалансованість інформації щодо політичних*, світоглядних та релігійних питань; державно-громадське управління і партнерство (ст. 6). Окремо декларується й незалежність закладів освіти від політичних партій (ст. 31) [4]. У Законі змістовне наповнення громадянської компетентності, зокрема і розуміння суспільно-політичної її складової, дещо прояснюється, проголошуються окремі, пов'язані з нею ціннісні орієнтири, одночасно закладається підґрунтя для подальшого напрацювання форм і методів відповідної освіти.

З часом у нормативних документах все більше уваги приділяється проблемам політичного життя суспільства як таким, що неможливо ігнорувати в освітньому процесі. До прикладу, слід віддати належне Державному стандарту початкової освіти, затвердженому КМУ 21.02.2018 р., де окремими розділами розтлумачені громадянські та соціальні компетентності, а також прописані вимоги до обов'язкових результатів навчання за відповідними освітніми галузями. Як для рівня початкової школи вважаємо досить перспективними задекларовані тут такі компетентності та результати навчання, які має опанувати здобувач освіти: орієнтація у соціальному середовищі, участь у його розвитку; встановлення зв'язків між подіями, діяльністю людей та її результатами у часі, пояснення

значення пам'ятних для себе та інших громадян України дат (подій); турбота про збереження добробуту, безпеки, сталого розвитку; робота з різними джерелами соціальної та історичної інформації, її узагальнення, аналіз змісту джерел, критична їх оцінка; представлення аргументованих суджень про відомі факти та події суспільного життя; розвинуте почуття власної гідності, урахування власних прав і свобод, повага прав і гідності інших, протидія проявам нерівного ставлення; усвідомлення себе громадянином України, аналіз культурно-історичних основ власної ідентичності, визнання цінності культурного розмаїття; активна громадянська позиція; дотримання принципів демократичного громадянства [1]. Прописані положення все більше орієнтують на розвиток аналітичних здібностей у здобувачів освіти, при чому не оминають суспільно значимої проблематики, однак все ж стосуються лише учнів початкової школи.

Помітним кроком до формування та розвитку громадянських компетентностей в українському суспільстві можна вважати схвалену розпорядженням Кабінету Міністрів України 3.10.2018 р. Концепцію розвитку громадянської освіти в Україні. Цей документ стосується вже усіх складників, рівнів, ступенів, стандартів освіти, а також закладів освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління у цій сфері тощо. Прикметно, що при визначенні громадянських компетентностей з'являється більше власне політологічних категорій. Зокрема основними громадянськими компетентностями названо розуміння громадянської, державної, національної ідентичності, значення національної пам'яті та її впливу на суспільно-політичні процеси, знання європейських цінностей, основ демократії, сприйняття принципів рівності, поваги до гідності людини, толерантності, соціальної справедливості, вміння втілювати їх у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та розв'язувати конфлікти, *розуміння державного устрою*, державного управління, знання механізмів участі у суспільно-політичному та державному житті, *відповідальне ставлення до своїх громадянських прав і обов'язків, пов'язаних з участю в суспільно-політичному житті; здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій*, приймати обґрунтовані рішення; здатність до соціальної комунікації, волонтерської діяльності тощо. Громадянська освіта вбачається у «навчанні через участь» (залучення учасників освітнього процесу до діяльності, співуправління, практичного вирішення питань у колективах); через наскрізний підхід (із залученням державних та/або недержавних інституцій, їх співпрацю, присутність у всіх навчальних дисциплінах на всіх рівнях освіти та в усіх видах освіти — формальній, неформальній та інформальній) [5].

Важливим кроком до реалізації цієї концепції мала би стати Стратегія розвитку громадянської освіти на період до 2022 р. та план заходів щодо її реалізації. Втім за повідомленням МОН України, у квітні 2019 р. у результаті електронних консультацій з громадськістю ухвалено рішення про доопрацювання тексту законопроекту [8]. Поки ж Стратегія не погоджена у ЗВО, до прикладу, досі переважно не вивчаються важливі дисципліни (зокрема і «Політологія»), в рамках яких ще до пропонованих реформ частково впроваджувалися згадані вище підходи у навчальний процес, розвивалися аналітичні здібності та світоглядні позиції щодо основних суспільно-політичних проблем сучасності.

Позаяк, з певною мірою умовності, можна помітити, як в Україні поступово формується певний ринок політичної та громадянської освіти. Це специфічний простір вільного обміну суспільно-політичними ідеями та ідеалами, конкуренції та взаємодії наукових, освітніх, громадських інститутів, широкої пропозиції теоретичних, аналітичних і популярних видань, науково-практичних заходів різного рівня тощо.

Спеціальність 052 «Політологія» на цьому ринку користується особливим попитом. За офіційними відомостями Міністерства освіти і науки України, вона належить до тих «Топ-10 спеціальностей», вступити на які абітурієнтам найскладніше. Прохідний бал на бюджетні місця цієї спеціальності складав від 188,3 балів (у 2017 р.) та від 186,05 (у 2018 р.). Не менш затребуваними виявилися й інші спеціальності, в рамках яких у різній мірі вивчається аналіз політики (наприклад, Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії;

Міжнародне право; Менеджмент соціокультурної діяльності; Журналістика та ін.) [15]. Відповідно до оновленого у 2017 р. Стандарту вищої освіти України за спеціальністю «Політологія», у підготовці бакалаврів відводиться чільне місце саме розвитку аналітичних здібностей. Інтегральною компетентністю випускника визначена «здатність розв'язувати спеціалізовані завдання в предметній сфері політології та застосовувати ключові теорії і методи політичних досліджень та аналізу політики у експертно-аналітичній, політико-організаційній, консультаційній, викладацькій і громадській сфері практичної професійної діяльності» [14].

За майже 30 років політології як науки і навчальної дисципліни в Україні (не враховуючи попередніх витоків та джерел) зусиллями навчальних закладів і наукових установ намічені певні національні та регіональні традиції у цій галузі, написано декілька поколінь підручників, енциклопедії, довідники, видаються фахові збірники, популяризуються міжнародні обміни, Всеукраїнські студентські олімпіади, конкурси студентських наукових робіт з політичних наук. Інституціоналізація політичної науки вже посприяла професіоналізації політики в Україні, громадському сектору, та є сутнісним підґрунтям для подальшого розвитку аналізу політики та громадянської освіти у нашому суспільстві. Посилюють інституційну спроможність закладів освіти й сучасні аналітичні центри, які засновуються на базі навчальних закладів і допомагають поглиблювати знання та компетентності здобувачів освіти у певних проблемах.

Для широкого загалу громадян, які непрофесійно цікавляться політичними проблемами, інструментами їх ідентифікації та аналізу, в Україні вже пропонуються короткі тематичні онлайн-курси, школи на платформі молодіжних центрів, програми просвітницьких організацій та інші громадські ініціативи. Однак у наукових, освітніх, а часто й громадських структур все менше можливостей конкурувати з політичною кон'юнктурою за доступ до широких мас населення. При цьому суспільство гостро потребує адекватних сучасності форм і засобів донесення науково перевірених знань про політику. Цю нішу все активніше займають не стільки багаторічні напрацювання закладів освіти, як кон'юнктурні продукти інших зацікавлених суб'єктів (фінансово-промислових груп, політичних сил, учасників виборчих змагань, шоу-бізнесу тощо). Наприклад, рейтингові у наш час телесеріали часто пропонують власну візію політичної історії та перспектив: його герої на власний розсуд оперують базовими політологічними категоріями, тенденційно використовують цитати відомих політичних мислителів, дають суб'єктивну оцінку політичним явищам. Такі цілісні оповіді про політику користуються попитом в українському суспільстві. Це серйозний виклик для навчальних закладів, що не мають конкурентних, передусім, матеріально-технічних можливостей. У таких умовах професійні та авторитетні заклади, що надають політичну освіту, потребують особливого державного захисту і всебічної (в тому числі й меценатської) підтримки, урядових зусиль зі стабілізації цього умовного ринку.

Державний запит на фахівців, що оперують аналітичними методиками та критично ставляться до політичної дійсності, важко спрогнозувати. Природно державна влада у всі часи зацікавлена у підтримці лояльного населення, яке не вдається до перевірки офіційних відомостей чи пропонованих програм суспільно-політичних змін. Розуміти політичні відносини і процеси, аналізувати їх – пріоритетна сфера зайнятості вибраних фахівців. Наприклад, в рамках реформи системи державного управління [11], окрім стандартних вимог до державних службовців висувуються і нові – саме аналітичні здібності (абстрактне мислення, здатність працювати з числовими та текстовими даними), що оцінюються за допомогою обов'язкових аналітичних тестів у онлайн-формі. До уваги приймаються і професійні компетенції (лідерство, здатність впроваджувати зміни, спроможність ухвалювати ефективні рішення, орієнтація на результат). Через ситуаційні завдання, наприклад, виявляються знання у сфері політики, стратегічному управлінні, відповідність мотивів кандидатів реаліям держслужби тощо. Водночас непередбачуваний міжнародний порядок денний, нові виклики демократії актуалізують в очах прогресивної частини політичних еліт необхідність сприяти і широкій політичній освіті усіх громадян (не лише

потенційно причетних до державної служби). Поступово формується державний інтерес до підтримки такої освіти, з якою кожен зможе розуміти значення державної цілісності, політичних інститутів, адекватно сприймати суспільно-політичні рішення, аналізувати тенденції демократичних перетворень тощо.

Загалом в Україні ще досить складно говорити про пріоритетні компетентності та, особливо, професії, які держава визначала б як найбільш затребувані. Сьогодні немає однозначної відповіді від органів державної влади на питання про те, яких фахівців найбільше потребує країна наразі та у найближчому майбутньому. Ще складніше вирізнити стратегічне бачення державними структурами можливостей, напрямів та конкретних механізмів розвитку аналітичних здібностей (особливо в суспільно-політичній сфері) серед здобувачів різних рівнів освіти. МОН України серед пріоритетних напрямків розвитку на 2019 р. називає саме реформу професійної освіти, обґрунтовуючи її в тому числі й кадровим дефіцитом фахівців виробничих, робочих, аграрних спеціальностей. Загалом же Міністерством наголошується на необхідності становлення Національної системи кваліфікацій (на 2019 р. заплановано початок роботи Національного агентства кваліфікацій) як системи налагодження найтісніших зв'язків між ринком праці та освітою [7].

Ця позиція відображається і в роботі деяких інших державних органів. Зокрема з квітня 2013 р. згідно з Порядком формування державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів, визначеного Постановою Уряду № 306, державне замовлення щороку формує Міністерство економічного розвитку та торгівлі України (за поданням МОН та інших державних замовників). При цьому стверджується необхідність урахування середньострокового прогнозу потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці, а також обсягів видатків державного бюджету на відповідні цілі. На офіційному сайті Мінекономрозвитку це питання періодично висвітлюється. Зокрема у 2017 р. йшлося про *перенасичення ринку праці фахівцями із вищою освітою*, а відтак і заплановане скорочення обсягів державного замовлення на спеціальностях гуманітарного, соціального і правничого профілів («Соціальні та поведінкові науки» порівняно із минулим роком зменшено на 31,6%; «Управління та адміністрування» – на 28,3%; «Право» – на 18,7) [2]. Через рік загальний обсяг прийомів державного замовлення на підготовку фахівців зменшено ще на 9,6%. Декларувалося *перенасичення ринку юристами та економістами*, при цьому пропонувалася додаткова мотивація для студентів «найбільш затребуваних спеціальностей» – інженерних, технічних, аграрних. Передбачалося, що така політика дозволить скоротити безробіття та запобігатиме відтоку кваліфікованих кадрів за кордон [16]. Вже у 2019 р. вперше, наприклад, спеціальності «Публічне управління та адміністрування», «Міжнародні відносини», «Міжнародні економічні відносини», «Право», «Міжнародне право» визначаються такими, що передбачають «особливо високий рівень суспільної відповідальності», а отже й додаткові вимоги для вступу. При цьому обсяг підготовки за рівнем «молодший спеціаліст» збільшиться майже за всіма галузями знань; але за рівнем «бакалавр» – скоротиться за галузями знань «Право» та «Публічне управління»; а за рівнем «магістр» – *скоротиться майже за всіма галузями знань*, крім «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону», «Цивільна безпека», «Публічне управління та адміністрування»; зовсім не передбачено державного замовлення за спеціальністю «Право» заочної форми підготовки [6].

Офіційна статистика Державної служби зайнятості, дійсно, вказує на помітний дефіцит вакансій за юридичними та управлінськими професіями і посадами (в тому числі й у секторі державного управління та місцевого самоврядування). Водночас не набагато кращою є і ситуація з названими в уряді пріоритетними робочими чи аграрними спеціальностями. Наприклад, станом на 1.05.2019 р. безробітними офіційно зареєстровані 2149 спеціалістів державної служби (місцевого самоврядування), 1375 менеджерів (управителів), 697 юристів, 277 агрономів, 200 техніків-технологів, 128 столярів, 67 міських, сільських, селищних голів, 27 організаторів діловодства в державних установах, 19 адміністраторів в органах державної

влади та місцевого самоврядування. Водночас відповідні показники серед *фахівців з аналітичними компетентностями* помітно нижчі: у цей же період не працевлаштованими в Україні були всього 14 консультантів із суспільно-політичних питань (в партіях та інших громадських організаціях), 8 політологів, 2 політичних оглядачів. Фахівці з якісною політологічною освітою іноді навіть у дефіциті на ринку праці України (відкритими, наприклад, були вакансії фахівця з урегулювання конфліктів та медіації у соціально-політичній сфері, наукового співробітника, а також наукового консультанта у галузях філософії, історії та політології) [13].

В інформаційному довіднику, укладеному спільними зусиллями Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України, Міністерства соціальної політики України і Державної служби зайнятості, проблематика розглядається у контексті світових тенденцій розвитку професій, впливу новітніх технологій на формування людського капіталу, структурної модернізації ключових параметрів розвитку країни. Професії розподілені фахівцями на 4 групи: ті, на які збережено попит; професії, які зникають; рідкісні професії; професії майбутнього. Політологія тут прямо не згадується, проте вказуються аналітичні здібності, при чому саме в останній групі – серед компетентностей, які будуть користуватися особливим попитом у майбутньому [12].

Загалом, якщо державні органи досить обережні, а іноді й суперечливі у передбаченні затребуваного у майбутньому фахівця та його якостей, то міжнародні кадрові агенції дещо сміливіші у прогнозах. До прикладу, один із перших міжнародних кадрових порталів країни компанія HeadHunter визначає 9 професій, які водночас добре оплачуються і користуються великим попитом у світі, зокрема й Україні. Серед них експерти називають аналітиків Big Data, які вміють опрацьовувати кількісні та якісні відомості, статистику, бачити логічні зв'язки в системі зібраної інформації, а також перетворювати ці великі обсяги даних (результати досліджень, ринкові тенденції тощо) у ефективні рішення, моделі, можливості, стратегії, нові наукові відкриття тощо. Потреба у таких аналітиках зростає та очевидна в наукових і дослідних установах, державних структурах, банках, бізнесі тощо [9].

Отже, здатність аналізувати дійсність видається тим осердям, що вирізняє спеціальності минулого, сьогодення і перспективного майбутнього. Підтверджує цю думку дещо розмитий опис якостей та компетентностей фахівця в нормативно-правових документах, але спільна їх спрямованість на розвиток аналітичних здібностей у здобувачів освіти. Орієнтація ж якісної аналітики на світ політики приваблює недостатнім вивченням, нестачею професійних кадрів, актуалізує громадянську якість особистості та суспільства загалом, а також предметніше спрямовує на вирішення конкретних завдань і проблем, особливо відчутних в умовах частково вільних суспільств та гібридної агресії.

Декларуючи принцип відокремленості закладів освіти від політичних партій, держава спільно з іншими зацікавленими сторонами мала би подбати про якісну освіту як тих громадян, які прагнуть професійного зростання у політичній сфері, так і без винятку всіх здобувачів освіти, які вже є або потенційно будуть учасниками політичного життя суспільства. Сучасна політична та громадянська освіта потребує також вільного розвитку науки, в т.ч. незалежності від адміністративного тиску, зовнішньої пропаганди, ідеологічної індоктринації.

Крайні антигромадянські якості часто проявляються в українському суспільстві у вигляді правового нігілізму, політичної безвідповідальності, містечковості, конформізму, догматизму, фанатизму тощо. Тому науково підтвердженні знання про політику однаково потрібні і тим, хто сакралізує державну владу чи окремі прояви політичного співжиття, і тим, хто навпаки – максимально матеріалізував уявлення про державу, владу, політику та можливості змін у суспільстві. І в одних, і в інших сформувалося безліч запитань щодо перспектив суспільно-політичного розвитку, оновлення політичних еліт, базових політичних процесів – виборів, законотворчості, впровадження реформ, налагодження міждержавних відносин тощо. Наш сучасник для пошуку відповідей на ці складні запитання має доступ до багатьох джерел, деякі з яких мають відверто нав'язливий, ангажований, агресивний, іноді й

антидержавницький характер. Відтак ринок політичної і громадянської освіти сьогодні потребує адекватних механізмів підтримки, моніторингу, регулювання, контролю. Заклади ж освіти як традиційні інститути політичної соціалізації мають подбати про часткове оновлення навчальних модулів, методів навчання та контролю знань, тісніше налагодження зворотного зв'язку тощо. Про минуле політичних систем, ідеологій чи партій, про політичний досвід загалом все складніше говорити, уникаючи сучасних технологічних можливостей.

Позитивною є намічена урядом тенденція врахування середньострокового прогнозу потреби у фахівцях на ринку праці. Одночасно детальнішого вивчення потребує сам цей ринок, особливо з позиції темпів інноваційного розвитку людства, коли більшість завдань перекладатимуться на автоматичні операції, а дійсно затребуваними залишатимуться вміння аналізувати великі обсяги інформації та стежити за тенденціями. Політика як сфера ідентифікації пріоритетних суспільних проблем, пошуку ефективних стратегій та оптимальних рішень є досить цікавим предметом для розвитку аналітичних здібностей. Ретроспектива та перспектива у нашому дослідженні вбачається також у тому, що згадані знання, уміння, навички малоефективні, якщо про їх розвиток дбати лише на якомусь одному чи вибраних рівнях освіти. Здатність аналізувати та усвідомлювати себе частиною суспільно-політичного життя однаково важлива і для дітей, і для молоді, і для дорослих. Ключові тези про аналіз політики та освіти дорослих вважаємо доцільним розглянути у майбутніх публікаціях.

Використана література:

1. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України 21.02.2018 р. № 87. Офіційний сайт КМУ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> (дата звернення 20.06.2019).
2. Держзамовлення на вступ до ВНЗ в 2017 році буде скорочено на 20,7%. Прес-служба Мінекономрозвитку. 12.07.2017. URL: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=c2c2457e-9608-49e9-ab76-d32894fadaad&title=DerzhzamovlenniaNaVstupDoVnzV2017-RotsiBudeSkorochenoNa20-7-> (дата звернення 20.06.2019).
3. Закон України «Про вищу освіту». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/card4#Future> (дата звернення 20.06.2019).
4. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 20.06.2019).
5. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. Розпорядження КМУ № 710-р від 3.10.2018 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-konceptiyi-rozvitku-gromadyanskoji-osviti-v-ukrayini> (дата звернення 20.06.2019).
6. Мінекономрозвитку затвердить проектні обсяги освітнього замовлення на підготовку фахівців у 2019 році. Прес-служба Мінекономрозвитку. 20.05.2019. URL: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=3a844678-7145-452c-89f6-da7c7956d7e0&title=MinekonomrozvitkuZatverditProektniObsiagiOsvitnogoZamovlenniaNaPidgotovkuFakhivtsivU2019-Rotsi> (дата звернення 20.06.2019).
7. МОН визначило 10 пріоритетів на 2019 рік. Освітній портал «Педагогічна преса» 02.01.2019. URL: <https://pedpresa.ua/196737-mon-vyznachylo-10-priorytetiv-na-2019-rik.html> (дата звернення 20.06.2019).
8. МОН пропонує для громадського обговорення Стратегію розвитку громадянської освіти на період до 2022 року. Офіційний сайт МОН України. 27.03.2019 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-strategiyu-rozvitku-gromadyanskoji-osviti-na-period-do-2022-roku> (дата звернення 20.06.2019).

9. Найбільш затребувані професії в світі. Міжнародний кадровий портал HeadHunter. 28.05.2019. URL: https://kiev.hh.ua/article/24717?utm_source=email&utm_medium=email&utm_content=rab_30_05_2019&utm_campaign=misc (дата звернення 20.06.2019).
10. Наказ МОН України N 642 «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента» від 09.07.2009 (втратив чинність на підставі Наказу N 1392 від 25.11.2014). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0642290-09> (дата звернення 20.06.2019).
11. Порядок проведення конкурсу на зайняття посад державної служби. Постанова КМУ № 246 від 25.03.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2016-%D0%BF?find=1&text=%E0%ED%E0%EB#w11> (дата звернення 20.06.2019).
12. Професії майбутнього для України: наук.-практ. розробка: Л.М. Капченко, Н.В. Савченко, Л.Й. Літвінчук, О.В. Грамма. К.: ІПК ДСЗУ, 2017. 47 с.
13. Професійний склад зареєстрованих безробітних та вакансій. Державна служба зайнятості: офіційний сайт. URL: <https://www.dcz.gov.ua/publikaciya/1-dani-shchodo-kilkosti-zareyestrovanyh-bezrobitnyh-ta-nadannya-yim-poslug-takozh> (дата звернення 20.06.2019).
14. Стандарт вищої освіти України спеціальності 052 «Політологія», галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», ступінь вищої освіти Бакалавр; Розробники: Гомза І.А., Дем'яненко Б. Л. та ін.; Міністерство освіти і науки України. Київ, 2017. 12 с. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini> (дата звернення 20.06.2019).
15. Топ-10 спеціальностей із найбільшим прохідним балом цього року. Офіційний сайт МОН України. 03.08.2018 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/top-10-specialnostej-iz-najbilshim-prohidnim-balom-sogo-roku> (дата звернення 20.06.2019).
16. Уряд зменшив обсяг держзамовлення на підготовку фахівців у 2018 році на 9,6%. Прес-служба Мінекономрозвитку. 11.07.2018. URL: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=26bcd3aa-c224-4018-9156-5b94e83bedd5&title=UriadZmenshivObsiagDerzhzamovlenniaNaPidgotovkuFakhivtsivU2018-RotsiNa9-6> (дата звернення 20.06.2019).
17. Smith Kevin B., Larimer C. The Public Policy Theory Primer. 3rd Edition. New York: Routledge, 2017. 288 p.

Volianiuk O. *Policy Analysis in Retrospective and Perspective of Development of Citizenship Skills*

The article describes some features of political education, which has a background, is demanded by the present and has perspectives for the future democratic development of Ukraine, in particular, it suggests to develop modern skills of policy analysis among students of different levels and specialties. The empirical basis of the study is the Ukrainian legislation, which actualized the need for the formation of analytical abilities, citizenship skills, and the dissemination of scientifically grounded policy knowledge. It is revealed that specialists with graduate programs in policy studies are popular on the labor market of Ukraine. Policy is conceptualized as a sphere of problem solving, its main point is efficiency, and the practice of policy analysis theoretically and methodologically aimed at identifying the optimal solution. Policy analysis is a broad and interdisciplinary field of study. For those who study and teach, policy may seem confusing and multifaceted, but at the same time it is one that develops creativity, critical thinking, constructive and effective orientation.

Key words: political science, policy analysis, political education, citizenship skills, civic education, labor market.